

Opetushallitus
Hakaniemenranta 6

00530 Helsinki

AMNESTY
INTERNATIONAL

AMNESTY INTERNATIONAL SUOMEN OSASTO

Hietaniemenkatu 7 A

00100 Helsinki

P: 09 5860 440

E: amnesty@amnesty.fi

F: 09 5860 4460

W: www.amnesty.fi

5.9.2016

AI FI 30/2016

Lausunto: Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista

Aluksi

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on yli 7 miljoonaa, yli 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnestyn tavoitteena on maailma, jossa Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusjulistuksessa lausutut oikeudet ja vapaudet toteutuvat kaikille ihmisille. Amnestyn tehtävänä on tehdä ihmisoikeudet tunnetuiksi, tutkia vakavia ihmisoikeusloukkauksia sekä kampanjoida niitä vastaan kaikkialla maailmassa. Ihmisoikeuskasvatuksen edistäminen on olennainen osa Amnestyn työtä ja Amnestyn Suomen osasto kiittääkin Opetushallitusta avoimesta ja osallistavasta prosessista, jossa varhaiskasvatussuunnitelman perusteita on uudistettu.

Tässä lausunnossa on keskitytty seuraamaan ihmisoikeuksien mm. yhdenvertaisuuden, tasa-arvon, seksuaali- ja lisääntymisterveysoikeuksien sekä lapsen oikeuksien toimeenpanoa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa.

Yleistä varhaiskasvatussuunnitelman perusteista

Amnestyn mielestä nyt laadittavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on hyvä ja tärkeä varhaiskasvatuksen laadun sisällöllistä toteutumista määräävä asiakirja. Perusteissa todetaan, että varhaiskasvatusta on lasten tasa-arvoa edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu, joka perustuu ihmisoikeuksien kunnioittamiselle sekä ihmisarvon loukkaamattomuudelle.

Luvussa 'Varhaiskasvatuksen tavoite ja tehtävä' mainitaan, että varhaiskasvatusta tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän työelämäänsä tai opiskeluun osallistumisensa. Amnestyn mielestä varhaiskasvatusta tulisi mahdollistaa huoltajien osallistuminen myös esim. työnhakuun ja kuntoutumiseen. Amnesty pitää hyvänä sitä, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sisältävät lähes kokonaan samat, kattavat laaja-alaisen osaamisen sisältöalueet kuin uudet perusopetuksen opetussuunnitelman perusteetkin. Lisäksi Amnestyn mielestä on hienoa, että varhaiskasvatusta arvo-pohja perustuu lapsen oikeuksien yleissopimukseen ja että sopimuksen lapsiin liittyvät yleisperiaatteet on huomioitu suunnitelmassa vahvasti: lapsen ihmisarvo, syrjimättömyys, lapsen etu, oikeus kehittymiseen ja lasten näkemysten kunnioittaminen. Huomionarvoista on myös, että varhaiskasva-

tuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä, varhaiskasvatus toteutetaan turvallisessa ympäristössä ja että varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti.

Uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on luoda hyvä pohja peruskoulussa jatkuvalla ihmisoikeuskasvatukselle. Käytännössä tämä tarkoittaa varhaiskasvatuksessa sitä, että kasvattajilla tulee olla selkeä käsitys ihmisoikeusarvojen toimeenpanosta omassa työssään (mm. tasa-arvo, yhdenvertaisuus, osallisuus), ja että heillä on kompetenssia edistää lapsen oikeuksia ja muita työlle relevantteja ihmisoikeusnormeja. Lisäksi kasvatustyötä tulee tehdä ihmisoikeusperustaisesti ja lapsilähtöisesti. Työn tavoitteena tulee olla lasten ja koko varhaiskasvatusyhteisön voimaannuttaminen suojelemaan ja puolustamaan ihmisoikeuksia.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriluvussa painotetaan, että toimintakulttuurin jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. OAJ on julkaissut hyvät opettajan eettiset periaatteet ja Amnesty kannustaa varhaiskasvatussuunnitelman laatijoita muokkaamaan niistä eettisen ohjeistuksen myös varhaiskasvattajille. Varhaiskasvatushenkilöstöllä on oikeus omaan arvomaailmaansa, mutta varhaiskasvatustyössä kasvatushenkilökunnan vastuu on sidoksissa heidän perustehtävänsä ja sitä määrittelevään normistoon, esim. lainsäädäntöön ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä paikallisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin.

Suunnitelman luvussa 'Varhaiskasvatuksen tehtävä ja tavoitteet' yhdeksi laaja-alaisen osaamisen osa-alueeksi mainitaan itsestä huolehtiminen ja arjen taidot. Tässä luvussa puhutaan itsestä huolehtimisesta, terveydestä ja turvallisuudesta sekä teknologian hallinnasta. Luvussa viitataan myös turvataitoihin, mutta niitä käsitellään varsin suppeasti; lähinnä vain ympäristössä liikkumisen ja liikenteen vaarojen kautta. Turvataito-käsitettä tulisi avata laajemmin. Turvataitoihin kuuluu oleellisesti lapsen luottamuksen- ja arvostuksen vahvistaminen, sekä kyky ja valmiudet suojella itseään turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa, kuten kiusaamistilanteissa tai väkivalta ja häirintätilanteissa. Myös käsitys itsemääräämisoikeudesta ja omista rajoista on niin turvataitoajattelun kuin seksuaali- ja lisääntymisterveysoikeuksien ytimessä.

Monilukutaito kuuluu laaja-alaisen osaamisen alueisiin. Omien viestien tuottamisen taidon yhteydessä on tärkeää rohkaista lapsia rakentamaan ja vastuulliseen vuoro-vaikutukseen erilaisissa viestintäympäristöissä. Osana eettistä kasvatusta myös päiväkotikäisiä lapsia tulee ohjata ymmärtämään omien kielellisten ja viestinnällisten valintojen vaikutuksia toisiin ihmisiin. Sananvapaus tarkoittaa oikeutta ilmaista julkisesti mielipiteitään. Amnestyn mielestä myös päiväkodeissa on tärkeää opettaa lapsille, että sananvapaus ei kuitenkaan oikeuta toisten lasten syrjintään, toisten lasten kunnian loukkamiseen tai väkivaltaan yllyttämiseen.

Suunnitelman luvussa 'Varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen' puhutaan lasten kasvusta, liikkumisesta ja kehitymisestä. Luvussa huomioidaan hyvin esim. liikuntavälineiden turvallisuus, mutta liikuntatuokioissa tulisi Amnestyn mielestä huomioida myös lasten psyykinen turvallisuus. Ympäristön normatiivisuus saattaa aiheuttaa esim. jatkuvaa mielipahaa transsukupuolisille lapsille. Tähän auttaisi se, että liikuntatuokioissa taattaisiin sukupuolineutraalius esim. WC- ja pukuhuonetoiloissa sekä ryhmiin jaoissa.

Ihmisoikeusnäkökulmasta katsottuna maailmankansalaisen identiteetin rakentuminen lapsille tulisi olla yksi tärkeimmistä varhaiskasvatuksen sisällöistä. Varhaiskasvatuksessa tulee käydä läpi kulttuurisen ja kielellisen moninaisuuden kysymyksiä, erilaisia katsomuksellisia perinteitä sekä vahvistaa ymmärrystä siitä, että ihmisoikeudet kuuluvat kaikille, kaikkialla ja kaikkina aikoina kulttuurista ja katsomuksesta riippumatta.

Suosituksia jatkoon: perus- ja täydennyskoulutustarpeet, suunnitelman arviointi ja muiden toimijoiden sitouttaminen suunnitelmaan.

Jotta uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet saataisiin nopeasti ja tehokkaasti käyttöön, opetusministeriön ja hallituksen on panostettava sekä varhaiskasvatushenkilöstön että johdon perus- ja täydennyskoulutukseen. Koulutusta tulisi järjestää ainakin seuraavista: tasa-arvosta, yhdenvertaisuudesta, lapsen oikeuksista, sukupuolisensitiivisyydestä, normatiivisesta pedagogiikasta, kulttuurisesta osaamisesta, turvataidoista (laajassa merkityksessä) sekä seksuaali- ja lisääntymisterveysoikeuksista.

Amnestyn mielestä ihmisoikeuskasvatuksen indikaattorien mittaaminen varhaiskasvatuksessa tulisi sisällyttää varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisesta ja Vasu -prosessien toimivuudesta tehtävään arviointiin, jonka Kansallisen koulutuksen arviointikeskus on käynnistänyt. Lisäksi toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatyksiköissä tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Sen tulee sisältää arviointia ihmisoikeuksien toimeenpanosta varhaiskasvatuksessa,

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu tulisi ottaa koulujen- ja oppilaitosten tavoin osaksi myös varhaiskasvatuksen suunnittelua, vaikka tasa-arvolaki ei siihen vielä päiväkoteja velvoita ryhtymään. Hyviä kokemuksia tasa-arvotyöstä on saatu mm. juuri päättyneessä *Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa - tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa* -hankkeessa.

Erittäin tärkeää on myös, että valtiota velvoittavat ja varhaiskasvatussuunnitelmassa hyvin esillä olevat ihmisoikeusarvot ja -normit sisällytetään paikallisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin sekä vuosittaisiin ruohonjuuritason työsuunnitelmiin.

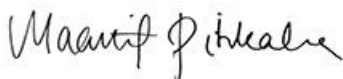
Amnestyn mielestä olisi suotavaa, että kaikki muutkin varhaiskasvatuksen parissa työskentelevät toimijat kuten perhepäivähoitajat, leikkipuistojen ja kerhojen vetäjätkin veloitettaisiin tutustumaan uusiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja sitoutumaan sen tavoitteisiin ja sisältöihin. Koko varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin tulee pohjautua ihmisoikeusperustaiseen työotteeseen. Päiväkodin johdon, henkilöstön ja koko yhteisön on sitouduttava näihin arvoihin ja toiminnallaan vahvistettava ihmisoikeusmyönteisen ilmapiirin syntyä yhteiskunnassamme. Jokainen lapsi on arvokas siinänsä ja jokainen yksilö tulee kohdata kunnioittaen ja hänen taustaansa katsomatta.

Kunnioitavasti,

Pia Puu Oksanen,

Ihmisoikeustyön johtaja

Maarit Pihkala,
Ihmisoikeuskasvatuksen asiantuntija